

מבט על, גיליון 280, 5 בספטמבר 2011

דו"ח פלמר – משמעויות והשלכות

גליה לינדנשטראוס

ההדלפה של דו"ח פלמר לעיתון ניו יורק טיימס ופרסומו הובילה לנקיטת שורה של צעדים מצד תורכיה כנגד ישראל. מרביתם של הצעדים האלו היו צפויים מראש, כמו למשל הורדת דרג היחסים הדיפלומטיים, וההקפאה הרשמית של היחסים הצבאיים, שממילא היו מאוד מוגבלים, אך היקף הצעדים ועוצמתם מהווה מהלומה לישראל. במסיבת העיתונאים שערך שר החוץ התורכי, אחמד דוואטולו, ובהצהרות שלאחריה, חזרה תורכיה על עמדתה שהיא לא מקבלת את חוקיות המצור הימי על עזה והיא תפנה לבית הדין הבינלאומי בהאג לבחינת חוקיותו. וכן שהצי התורכי יפעל לאכיפת חופש השייט במזרח הים התיכון. את התגובה התורכית החריפה יש לנתח על רקע חוסר שביעות הרצון מכך שהדו"ח הודלף, חוסר הסכמה עם מסקנות רבות שהוצגו בו, וכן התסכול מהסירוב המתמשך של ישראל להתנצל. נראה שהתורכים עברו משלב הכעס לשלב הנקמה. הפעולות שהם נוקטים כבר אינן רק כאלו הקשורות ישירות למשט או לדרישה להתנצלות, אלא יש בהן בפני עצמן פוטנציאל להידרדרות לעימות ישיר בין חילות הים של שתי המדינות. לאור העובדה שכבר כך היו היחסים בין המדינות בשפל, היכולת של תורכיה להפעיל על ישראל לחצים ברמה הביטראלית הייתה מוגבלת. מכאן שהפנייה לגופים בינלאומיים וכן הצגת סוגיית חופש השייט כסוגיה מרכזית, מטרתה ללחוץ על ישראל בזירות שבהן באופן מסורתי קשה לה יותר להצליח ושהנוק היכול להיגרם לה הוא בעל השלכות רחבות יותר. הלחץ התורכי הוא בכמה מימדים – תמיכה בתביעות של בני משפחות נפגעי המשט, פנייה לבית הדין הבינלאומי בהאג ביחס לחוקיות המצור על עזה, וכן ביקור מתוכנן של ראש ממשלת תורכיה, רג'פ טייפ ארדואן, בעזה על-מנת לעורר מחדש את דעת הקהל הבינלאומית ביחס למתרחש שם. הדגש של תורכיה על חופש השייט קשורה גם להערכה שבמזרח הים התיכון יש מרבצי גז טבעי מעבר למה שכבר התגלה, לכך שגם קפריסין תרוויח מתגליות אלו, ולכן הדבר נוגע ישירות לסכסוך בין היוונים-קפריסאים והתורכים-קפריסאים.

חוסר היכולת של ועדת פלמר להשיג את מטרתה המרכזית – להביא את הצדדים לכלל פשרה שתאפשר את שיקום היחסים – וכן חוסר ההצלחה האמריקאית, למרות הלחצים הגדולים שהופעלו על הצדדים, להביא לפתרון הסכסוך, נבעו בין היתר מעוצמת הרגשות שנלוותה לפרשת המשט בציבור התורכי ובציבור הישראלי. לו היה ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, מקבל החלטה להתנצל, הייתה זו החלטה שמרבית הציבור היה מתנגד לה. לא נראה שהתגובה התורכית הנוכחית מרככת עמדה זו, ולהיפך – יתכן והיא אף מצמצמת עוד יותר את מרחב התמרון של נתניהו ביחס לסוגיה. תוצאה זו מצערת לאור אחת המסקנות המופיעות בדו"ח הוועדה ולפיה שתי המדינות כלל לא היו מעוניינות שהמשט יסתיים באופן בו התרחשו הדברים.

לאי-ההתנצלות היה מחיר שממשלת ישראל הייתה באופן כללי מודעת אליו, ומכאן גם נבעה אי ההסכמה שהייתה בממשלה על סוגיית ההתנצלות. למרות אי-ההתנצלות, מנסה נתניהו להדגיש את שאיפתה הבסיסית של ישראל להרגעת המצב ולשיקום היחסים. בעוד שהקו הכללי של איפוק הוא נכון, יש מקום בכל זאת

להדגיש שלושה נושאים. **האחד**, את העובדה שתורכיה אינה מקבלת דו"ח של ועדה של מזכ"ל האו"ם שבו הייתה חברה (אם כי כבר בדו"ח עצמו היא מסתייגת מהרבה מקביעותיו והמלצותיו), ושישראל לעומת זאת מקבלת את הדו"ח ופועלת ברוח המלצותיו ובראש ובראשונה שהיא הביעה שוב חרטה ביחס לאירוע. **השני**, יש להדגיש את ההפרדה החשובה שעושה הדו"ח בין המצור הימי על עזה לבין ההגבלות על מעברי הגבול היבשתיים. זה הבסיס לקביעתו שהמצור הימי חוקי בהתאם למשפט הבינלאומי, ושמי שמנסה להפר מצור כזה פועל בפזיזות, דבר הנכון גם לאיומים התורכיים הנוכחיים. **השלישי**, חלק מהאתגרים הניצבים בפני ישראל ניצבים גם בפני תורכיה, והתגברות הטרור הכורדי באחרונה, וההפצצות התורכיות בצפון עיראק רק מדגימות שיש לא מעט קשיים משותפים, כולל בתחום המשפט הבינלאומי.

בזמן שחלף מאז המשט למועד פרסום דו"ח פלמר התרחשו שינויים מרחיקי לכת במזרח התיכון, שיש להם פוטנציאל ממתן על יחסי ישראל-תורכיה, גם אם קשה עכשיו לראות זאת. התפתחויות אלו קירבו את תורכיה למערב והרחיקו אותה מאיראן וסוריה. זוהי התפתחות חיובית מבחינת ישראל, גם אם היא לא הביאה עימה בסופו של דבר שיפור ביחסים הביטחוניים עם תורכיה. גם את ההתקרבות בעת האחרונה בין תורכיה למצרים יש לתפוס באופן בסיסי כהתפתחות חיובית כיוון שתורכיה בהקשר זה מהווה משקל נגד להשפעה איראנית אפשרית על מצרים. אמנם מהתחממות היחסים בין מצרים ותורכיה יוכל גם להרוויח החמאס, אך גם כאן יש בכך פוטנציאל לצמצום ההשפעה האיראנית על הפלסטינים. יש לסייג ולומר, שהעובדה שמצרים נמצאת כיום בתקופת מעבר, מקשה על הניסיון להעריך אם המאמצים התורכיים להתקרב למצרים יישאו פרי. ההתפתחויות ברמה האזורית לא מצליחות בפני עצמן להביא את ישראל ותורכיה לישוב את המחלוקות ביניהן, אבל יש לקוות שהתפתחויות אלה יוכלו למתן את העימות בין ישראל ותורכיה שנכנס כעת לשלב מדאיג במיוחד.